פרשת תולדות
ג כסלו תשפ"ז
גיליון **450**

פניני חשוקי חמד

מאוצרותיו המתוקים של מרן הגאון הגדול רבי **יצחק זילברשטיין** שליט"א
חבר מועצת גדולי התורה, רבה של שכונת 'רמת אלחנן' ב"ב, וראש כולל 'בית דוד' חולון

למי יתן את התרופה לבכור או לפשוט

תוֹמֵם (כה-כד)
שאלה

יש לאב תאומים, ביום השלושים, ושניהם חולים וחלושים, והביאו לו תרופה אחת, ונסתפק למי יתננה לבכור או לפשוט?

תשובה

כתב הספר חסידים (סימן שלד) מעשה בבחור אחד שהיה נוטה למות, אמר תפדוני תפדוני... מיד נתנו לכהן ה' סלעים וחיה כ"ה שנים אח"כ.

ויעוין בחיד"א (מדבר קדמות מערכת פ אות י) שכתב: וז"ל: מסורת בידינו מפי זקנים שקבלו מהקדמונים, כי איש אשר יקיים מצות פדיון בנו הבכור כדין ויתן ה' סלעים לכהן בשמחה, ויהיו לכהן לגמרי שלא יחזיר הכהן לאב, יהיה בטוח שהילד יחיה וינצל מפגעי חולי הילדים ויגדל ויהיה לאיש.

וא"כ לכאורה יש להעדיף ליתן התרופה לפשוט, והבכור ינצל ע"י פדיון הבן, וצ"ע

ברכת שהחיינו שבפדיון הבן היא על המצוה, ועל אריכות ימי הבן

הקשה הריב"ש (סימן קלא) למה במצות "מילה" כתב הרמב"ם (בהלכות ברכות) שמברך האב למול את הבן [כשמל בעצמו] כדין עושה מצוה לעצמו, וכשפודה את בנו מברך על פדיון הבן, כדין עושה מצוה לאחרים. ותירץ הריב"ש ע"פ סוגיין דמילת הבן מצות האב, משא"כ פדיון הבן עיקרה מוטלת על הבן אלא שהתורה הטילה על האב לעשות מצות בנו, ולכן הכא כו"ע מודים שהוא קודם לבנו דמצוה דידיה עדיף. ולפי זה מבואר היטב השינוי בנוסח הברכות.

והקשה הברכת שמואל (קידושין סימן יח) בשם חוט המשולש, א"כ היכי פשיטא לגמרא (סוף מסכת פסחים) דהאב מברך שהחיינו, והעושה לאחרים אינו מברך.

וביאר הברכת שמואל דאמנם גדר מצות פדיון הבן שהחיוב מוטל על הבן, אלא שהתורה חייבה האב לעשות את חובת בנו, וכיוון שבעיקרו חיוב המצוה הוא על הבן, לכך מטבע ברכת המצוה הוא כדין עושה לאחרים, אולם ברכת שהחיינו אינה תלויה במקור חיוב המצוה, אלא בקיום המצוה בפועל, והואיל והשתא האב מקיים המצוה שהטילה עליו התורה את חיוב מצות בנו, לכך שפיר מברך שהחיינו.

ויש להוסיף על דברי קדשו של ה"ברכת שמואל", דהנה נאמר בזוהר הקדוש (הקדמה דף יד ע"א): פקודא תליסר, למיעבד פורקנא לבריה, לקשרא ליה בחיין וכו' וכד יפרוק בר נש לבריה, מידא דההוא דמותא פריק ליה, ולא יכול לשלטאה עליה וכו' בפורקנא קני ליה חיים וכו'. ובשו"ת חוט השני (סימן צב) ביאר הלשון שאומר הכהן לאב "במאי בעית טפי בבנך בכורך או בה' סלעים". שאין הכוונה שהאב יכול לתת הבכור עצמו במקום ה' סלעים, אלא הכוונה אי בעית לפדותא שיהיה בי גזא דידך או בעית למישבקיה בי גזא דרחמנא, וכאומר א"כ אינך בטוח כי יקחהו ה' שוב ממך, עכ"ל.

ויש עוד להוסיף על פי המבואר לעיל בשם המדבר קדמות, שמצוה ליתן לכהן את חמשת הסלעים בשמחה, ויש מקום לברכת שהחיינו על הסגולות הנ"ל, הגע בעצמך אדם שיש לו בן וחושש לבריאותו, ומפחד שמא ימות והנה מגיע רופא מופלג ואומר לו הבאתי לך תרופה יקרה ונדירה, שעי"ז יתרפא בנך, הרי ודאי שהאב ירצה לברך שהחיינו על תרופה זו, כי שמחה גדולה היא לו, שבנו יחיה ויאריך ימים ויש לו בזה גם הנאה אישית שיהיה לו חוטרא למרא, כן גם בפדיון הבן שגורמת לו כאמור אריכות הימים, וכמו שכתב הרשב"א (בתשובת סימן ר) שהכהן נוטל המעות ואומר זה תחת זה, יצא זה לכהן ונכנס הבן הזה לחיים ולירא שמים, עכ"ל. (ח"ח בכורות מט:)

כשאינו יכול לקיים מצות שמחת יו״ט מה יעשה

וַיֶּאֱהַב (כה-כח)
שאלה

יהודי אשר אינו יכול לאכול ולקיים מצות שמחת יו"ט, מה בכל זאת אפשר לו לעשות?

תשובה

כתב השו"ע (או"ח סימן ש) לעולם יסדר אדם שלחנו במוצאי שבת כדי ללוות את השבת, אפילו אינו צריך אלא לכזית. וכתב

השערי תשובה: עיין בא"ר בשם של"ה מי שמפסיק מבעוד יום, יטריח להכין סעודה זו לאחרים..., עכ"ד. ולפי זה הוא הדין בעניננו, אם לא יכול לאכול בעצמו, לפחות יכין סעודה לאחרים כדי שאחרים ישמחו ובזה יקיים קצת מצוות שמחת יו"ט.

וכתב בספר דרש משה (במדבר ט, ז) לגבי זה שהטמאים התלוננו שלא יכלו להקריב קרבן פסח: 'למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ה' במועדו', דלכאורה תמוה מה שכתב רש"י שהטמאים אמרו שיקריבו עליהם בכהנים טהורים ויאכלו טהורים הא א"א זה, דנקרב לטמאין פסול (פסחים דף סא ע"א) ואף אם נימא שהיתה כוונתם לצרף עם טהורין ויהיה לטהורים ולטמאים, שכשר הקרבן, לא ירויחו כלום כי לא יוצאין הטמאים בזה. וצ"ל דבר חדש דאף שאין יוצאין מ"מ מצד אהבת המצוות הוא שצריך להשתתף עכ"פ, אף שלא יצא, אם א"א לו לקיים ממש, וכעין הא שעשה משה שהפריש שלש ערי מקלט, אף שלא קיים המצוה. אך ראיה משם ליכא משום דהתם עכ"פ נשאר מעשיו קיים, ואף שאפשר שהיו רשאין ישראל לשנות ולהפריש ערים אחרות מאחר שלא קלטו עדיין, מ"מ ידע שלא ישנו, אבל הכא חזינן שאף שלא יצאו כלום ידי חובתן אף למקצת, מ"מ יש לו להשתדל להיות קשור עם המצוה במה שאפשר. וכן בזכות האהבה דיהושע לתורה הבטיח לו השי"ת לא ימוש ספר התורה הזה מפיך (יהושע א ח), היינו שנתברך שיוכל לעשות כאהבתו בלא מניעות ועיכובים מצד ענינים גשמיים כהברכות דאם בחקותי שהוא לדברים גשמיים, שפי' הרמב"ם בהקדמתו למשניות שהוא שלא יהיה לו מניעות לעבודת השי"ת וללמוד התורה.

ומזה יש למילף לאחד שקשה לו לקיים איזה מצוה שמצד האהבה למצוה יראה לעסוק בה לכה"פ במה שאפשר, כגון שאסור לו לאכול כזית מרור יטעום מעט, וכן בכל מצוה, כגון מי שאסור לו לישב בסוכה יראה עכ"פ לעשות סוכה. וחזינן כמה היתה גדולה אהבת המצוות לישראל, שהשי"ת נתן מצות תרומות ומעשרות באופן שיוכלו שלא להפריש לעולם בלא איסור כגון להכניס דרך גגות (כברכות לה ב) ומ"מ סמך הקב"ה על כלל ישראל שיקיימו תו"מ עד שלקח הנחלה משבט לוי, ואין זה רק על יחידים חסידים שבדור אלא על כל ישראל ממש, והוא משום שאהבת המצוות הי' גדול מאוד לדורות הראשונים והשתדלו בכל עוז ובכל ממונם להתחייב במצוות.

וזהו נראה בטעם שתקנו לברך שיכנס לתורה ולמע"ט, שלכאורה ב"לתורה" כלול גם מע"ט, דעל מנת שלא לקיים נוח לו שנהפכה שלייתו על פניו, ובלא תורה אין ע"ה חסיד ולמה אמר תרווייהו. אלא שהוא ברכה לאהבת המצוות שיעשה מע"ט אף אלו שיכול ליפטר בדין כגון בתרומות ומעשרות, ובציצית ללבוש רק בגדים שפטורים מציצית וכדומה, שע"ז צריך ברכה מיוחדת שיכנס למע"ט מצד אהבת מצוות, יעו"ש.

נמצאנו למדים שאף אדם שלא יכול לקיים המצווה מצד אהבת המצוה יש לו לעשות עכ"פ משהו, וא"כ כשלא יכול לעשות בעצמו יעשה ע"י שיתן לאחרים, וכנ"ל.

ולפי זה אפשר להסביר פשט בגמרא בביצה דף טו ע"ב 'לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדנינו'... אמר רב חסדא למי שלא הניח עירובי תבשילין, יעו"ש. דאין הכוונה רק לעזור לאלו שלא עשו עירוב תבשילין, אלא על ידי ששולחים לאחרים, יש בזה מצוות שמחת יו"ט נוספת לשולחים עצמם, וכנ"ל. (ח"ח ביצה טו:)

בית הבנוי בצורת שתי וערב

גוּר (כו-ג)

שאלה

בנין הבנוי בצורת שתי וערב, לא משום שהדירות נעשות לשם ע"ז אלא רק משום שהקבלן נוצרי ורצה ליפות את הבית ע"י צורה זו, האם מותר לגור בבית זה?

תשובה

נאמר בשו"ע (יו"ד סימן קמב סי"ד) מרחץ שיש בה אלילים מותר לרחוץ בה, מפני שהיא נעשית לשם נוי ולא לעבדה. לפי זה נראה דמותר מעיקר הדין לגור בבית זה משום שגם הוא נבנה בצורת שתי וערב לשם נוי גרידא. ועוד שכתב הרמ"א (יו"ד סימן קמא ס"א) אותם שתולין בצוואר לזכרון לא מקרי צלם ומותר, כשידוע שלא השתחוו לה.

אך נראה דאם אפשר לו לגור במקום אחר, אל יגור בבית זה, משום דמאוס לגור בו, וכמו ששמעתי מגיסי הגר"ח קניבסקי שליט"א שהסביר את הגמרא במסכת שבת (דף קטז ע"א) אמר ר' טרפון אקפח את בני משום שאם יבואו לידי שאני אשרוף אותם ואת האזכרות שבהן [שכתבום מינים] שאפילו אדם רודף אחריו להורגו ונחש רץ להכישו נכנס לבית עבודה זרה, ואין נכנס לבתיהם של אלו. שהללו מכירין וכופרין, והללו אין מכירין יעו"ש. ונראה לגיסי הגר"ח קניבסקי שליט"א דלא מיירי בבית ע"ז ממש אלא בית שמשמש אותם ומגונה להיכנס בו ורק מפני נחש ועקרב מותר. (ח"ח ע"ז מב:)